

‘Das ist unser Haus!’

Kreuzberg als bolwerk van de West-Duitse kraakbeweging

Achtergrond - 8 juli 2008

Het linkse protest is in Kreuzberg nog alom zichtbaar: op straat schreeuwen posters je toe dat de revolutie aanstaande is en in menige boekhandel prijkt het werk van Marx en Mao. Er is zelfs een speciaalzaak voor ‘revolutiebenodigheden’.

Voor jongeren die de buik vol hadden van de prestatiegerichte West-Duitse consumptiemaatschappij was Kreuzberg in de jaren zeventig en tachtig een vrijplaats. Uit de hele Bondsrepubliek trokken ze hierheen om zich te goed te doen aan alternatieve kunstuitingen en om – onder het mom levenskunstenaars te zijn – ongegeneerd nachtenlang in schimmige kroegen rond te kunnen hangen. Een niet onbelangrijke verhuisreden was voor deze levenskunstenaars bovendien dat ze als inwoners van Berlijn, gezien de vier-machten-status van de stad, niet in militaire dienst hoefden.

Lethargisch en nihilistisch keerden ze zich af van de boze buitenwereld - iedere verandering of vernieuwing werd als een poging tot indringing ervaren. Dit eilandgevoel is treffend geïllustreerd in de film 'Herr Lehmann', naar het boek van Sven Regener.

Gastarbeiders en krakers

Kreuzberg dankt zijn bekendheid als links bolwerk aan de oostelijke helft van het stadsdeel, het voormalige postcodegebied SO 36 rond de Skalitzer Straße, Oranienstraße en Wrangelstraße. Door zijn geïsoleerde ligging in West-Berlijn – aan drie zijden ingesloten door de Muur – trokken de oorspronkelijke arbeiders weg uit deze wijk en viel de negentiende-eeuwse bebouwing ten prooi aan verkrotting.

De oorspronkelijke bewoners werden vervangen door de vele Turkse gastarbeiders die vanaf begin jaren zestig hun intrek in Kreuzberg namen en, na 1968, door de representanten van de linkse beweging. Deze twee groepen bepalen nog altijd het karakter van de buurt.

Ton Steine Scherben

Het belangrijkste succes van de Kreuzbergse tegencultuur is de punkband Ton

Steine Scherben van zanger en boegbeeld Rio Reiser. Met titels als 'Macht kaputt was euch kaputt macht' of 'Keine Macht für niemand' belichaamde Ton Steine Scherben als geen ander het anarchistische protest tegen het kapitalisme.

De druk vanuit de krakersscene om altijd maar politieke songs te schrijven werd echter zo verstikkend dat de bandleden artistieke vrijheid zochten op het platteland, waar zij in een oude boerderij een idealistische leefgemeenschap stichtten. Uiteindelijk bezweken 'die Scherben' aan hun linkse engagement: ze sloten uit principe nooit een lucratieve platendeal en gingen in 1985 failliet.

Zanger Reiser ging solo en groeide uit tot een van de succesvolste singer-songwriters van Duitsland. Zijn hit 'König von Deutschland' ademt het ludiek anti-autoritaire levensgevoel van de jaren tachtig.

Kraakpand als kunstcentrum

Eén van de oudst bestaande Kreuzberger kraakpanden is het voormalige Bethanien-ziekenhuis aan de Mariannenplatz. Het is een culturele broedplaats met grote symbolische waarde voor de linkse beweging. Het met sloop bedreigde monument werd eind 1971 gekraakt en vernoemd naar een lid van de terroristische 'Bewegung 2. Juli', die een paar dagen eerder door politiekogels om het leven was gekomen: Georg-von-Rauch-Haus.

De verontruste autoriteiten lieten het er niet bij zitten: in april 1972 bestormden 400 ME'-ers het pand. Het doel van de actie, bewijzen dat vanuit het gebouw terroristische aanslagen werden voorbereid, werd niet bereikt. In plaats van bewijzen vond de politie voornamelijk lege flessen. De bewoners mochten voorlopig blijven.

Er zouden echter nog verschillende pogingen tot ontruiming volgen, totdat het kraakpand in 1973 werd gelegaliseerd. Sindsdien herbergt het 'Künstlerhaus Bethanien' 25 ateliers, 3 tentoonstellingsruimtes en een sociale werkplaats. Daarmee is het een van de belangrijkste kunstcentra van Berlijn.

Rauch-Haus-Song

De symboolwaarde ontleent Bethanien vooral aan een lied dat Ton Steine Scherben over de 'Razzia' schreef. Met zijn triomfantelijke refrein is de 'Rauch-Haus-Song' nog steeds hét strijdlied van de Duitse kraakbeweging:

Und wir schreien's laut:

"Ihr kriegt uns hier nicht raus!

Das ist unser Haus,

schmeißt doch endlich Schmidt und Press und Mosch aus Kreuzberg raus."

Projectontwikkelaars Schmidt, Press en Mosch waren van plan de verkrotte wijk te vervangen door nieuwbouw. Bij de Kottbusser Tor bouwden zij het Neue Kreuzberger Zentrum, een architectonisch schrikbeeld voor een ieder die het behoud van de stad aan het hart gaat: het oorspronkelijke stratenpatroon wordt bars onderbroken door deze betonkolos die hoog boven de oude bebouwing uittorent en een gettoachtige uitstraling heeft.

Mede door het verzet van de kraakbeweging kon de rest van de wijk grotendeels gered worden. Daarvoor kunnen wij hen achteraf alleen maar dankbaar zijn.

Veldslag op 1 mei

Maar de Kreuzbergse tegencultuur heeft ook een negatieve erfenis. Iedere eerste mei leveren linkse jongeren een haast ritueel straatgevecht met de politie. Een hoogtepunt bereikte de 'Revolutionäre erste Mai' in 1987. De Oranienstraße werd gebarricadeerd, verschillende winkels werden geplunderd en een supermarkt bij U-Bahnstation Görlitzer Bahnhof ging in vlammen op.

De relschoppers trokken vervolgens naar de U-Bahn, waar ze zoveel schade aanrichtten dat de ondergrondse wekenlang niet konden rijden. Op de Lausitzer Platz leverden ze een veldslag met de politie. Pas in de vroege ochtenduren van 2 mei lukte het de politie om de vermoeide en beschonken relschoppers - de drank uit de geplunderde supermarkt had hen niet onberoerd gelaten - uiteen te slaan. Daarbij vielen meer dan honderd gewonden.

McDonald's

De linkse traditie is in Kreuzberg nog steeds sterk geworteld. Een recent voorbeeld is het vergeefse protest tegen de vestiging van een McDonald's-restaurant. Onder aanvoering van voormalig RAF-advocaat en huidig Bondsdaglid van die Grünen Hans-Christian Ströbele kwamen de bewoners in opstand tegen de fastfoodketen. Die zou niet bij de cultuur van de wijk passen en hun kinderen bovendien tot een ongezonde levenswijze verleiden.

Het lijkt exemplarisch voor de veranderingen in de linkse scene: de relschoppers van toen zijn volwassen geworden en proberen hun idealen op gematigder wijze te verwezenlijken.

De radicale scene kan zich echter verheugen op nieuwe aanwas van jongeren uit heel Duitsland en de buurlanden. Hoewel de links-radicalen jeugdbeweging niet

meer de aantrekkingskracht heeft van twintig jaar geleden, behoren haar aanhangers in Berlijn nog tot het bekende straatbeeld. De ongewassen punker met zijn hond en flesje Sternburger Export is voor sommige Berlijners een dagelijkse bron van ergernis, anderen zien hem als een folkloristisch overblijfsel van deze ooit bloeiende tegenbeweging.

Hidde van der Wall is historicus en won in 2007 de Volkskrant/DIA-Scriptieprijs.

Afbeeldingen:

Hidde van der Wall en [www.flickr.com, Niklas Nikon](http://www.flickr.com/photos/niklasnikon/)

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/3105/das-ist-unser-haus>